MLADEN OBÁD ŠĆITAROCI, PEJSAŽNI ARHITEKT

Hrvatska ima 1000 dvoraca i gotovo svi propadaju

O odnosu prema baštini, neiskorištenom kapitalu, o hrvatskim parkovima i perivojima, o duhovima u dvorcima... **Razgovarao Dobroslav Silobrčić. Snimila Neja Markičević/Cropix**

Mladen Obád Šćitaroci je arhitekt koji se ustrajno, već desetljećima, bavi čudovitom granom arhitekture - pejsažnom arhitekturom. Perivojima, parkovima i - dvorcima. Starim zdanjima u kojima se stoljećima odvijao društveni, gospodarski, a i tajni život hrvatskog plemstva. Nije općepoznato da u Hrvatskoj imamo zaista mnogo prekrasnih dvoraca. Naravno, zapušteni su. Nitko na njih ne obraća pažnju... Arhitekt Obad Šćitaroci trudi se osvježiti baštinu, sjećanje i povijest obitelji koje su vladale Hrvatskom. Kraljevi, knezovi, grofovi, baruni... Dvorci i perivoji Hrvatskoga zagorja, Slavonije, Međimurja, Kvarnera, Istre, Dalmacije, Dubrovačke Republike, Brijuna i naših otoka... Mladen Obad Šćitaroci i sam izgleda kao da je upravo izjahao na bijelom konju iz nekog drevnog dvorca u Šćitarjevu, drevnoj Andautoniji. U ostalom, i on je plemeniti izdanak obitelji koja je 1662. dobila plemićki naslov od tadašnjega kralja. Mladen Obad Šćitaroci je prije dva dana izabran za redovitog člana HAZU.

● Koliko ima dvoraca u Hrvatskoj?

- Imamo ih tisuću.

● Ma, ne vjerujem da ih je toliko...

- Vjerujte mi. Ja se time bavim.

● Što sad? Što napraviti sa 1000 dvoraca?

Ja se dvorcima bavim već trideset godina. Želim promovirati tezu kako treba stvoriti "mrežu" dvoraca, onih koji jesu i onih koji su ruševni, svih tih vremenskih slojeva, pa to umrežiti s ostalim naslijeđem koje imamo. A, imamo ga.

● Za to treba novca...

- Naravno. Samo, nije toliki problem novca koliki je problem nedostatak interesa za očuvanje i obnovu tog vrijednog nasljedstva. To, izgleda, nikog ne zanima.

● Vas zanima. Vi sve znate o tome. Imate datoteku, znate činjenice...

- Jasno. Mogu raditi za sebe... Ali, nema javnog interesa, niti interesa institucija koje bi se time morale baviti. Ja sam napisao, zajedno sa suprugom Bojanom Bojanić, koja je također arhitekt, nekoliko knjiga o tom velikom blagu koje posjedujemo. Knjige sam pisao iz iskrene ljubavi prema tim divnim svjedocima povijesti i našeg civiliziranog načina života.

Mrtvi kapital

● Najveći dvorac u nas je svakako - Dioklecijanova palača, središte Splita...

- Apsolutno. Dioklecijanova palača je - pravi dvorac. Ljetni dvorac na obali koji je postao grado. To je utvrđeni dvorac, fortifikacijsko zdanje u obliku rimskog castruma. S kulama i tvrđavama na vanjskim zidinama. Kasniji srednjovjekovni feudalni burgovi također su utvrde. To je bila nužnost ondašnjih vremena.

● Ti naši dvorci su ogromna vrijednost koju imamo, ali nas to - ne zanima?

- Da. To je "mrtvi kapital". Ona država prije ih je uništila, prekinula kontinuitet života u dvorcima. Neki dvorci su pretvoreni u skladišta, neki u škole... Onda je i to uništeno. Danas, pak, taj "mrtvi kapital" uopće nikoga ne zanima. Nisu to samo dvorci... Zaboravljamo na naše naslijeđe, na ruralna tradicijska naselja širom Hrvatske, na fortifikacijske vojne građevine, na industrijske zgrade koje su vrijedan spomen života u Hrvatskoj...

Talijanski primjer

● Što predlažete?

- Talijanska regija Veneto vodila je jedan europski projekt pod imenom "Villas", vile. Ja sam bio glavni koordinator s hrvatske strane u tom projektu. Animirali smo pet naših županija za taj projekt. Teza je bila: dvorci i vile - pokretači gospodarskog razvoja. Naslijeđe se ne smije gledati kao naslijeđeni objekt nego kao - aktivni subjekt. Tu je bit. Mora se dati novi život svim tim dvorcima. Italija je već mnogo napravila po tom projektu. Mi? Ništa.. To je velika šteta. Evo vam primjer: ovaj "Eurosong" prije nekoliko dana bio je u Danskoj. Gdje točno? U jednom napuštenom brodogradilištu. Takvih građevina imamo i mi... napuštenih, velikih, zaboravljenih... Ne treba graditi nove arene kad imamo stare arene. Treba ima samo dati novu namjenu. To je moj moto.

● Nije nelogično...

- Naravno da nije. Povijesno naslijeđe je veliki dobitak, mi ga imamo, ali kao i da ga nemamo. Ne znam koje to kočnice mi imamo? Navodno, postoji strah de će se novom namjenom uništiti takav stari objekt. Zaštita spomenika? Ne dobije se dozvola, ništa se ne napravi i - dvorac polako potpuno propadne. To je naše rješenje... Krivnja je i na prevelikim birokratskim preprekama...

● "Politička volja"?

- Da, treba takva volja. Država ne mora to financirati, ali mora stvoriti okvir koji će, svima koji budu zainteresirani, omogućiti da ostvare svoje projekte. Ministarstva kulture niti jedne države nemaju dovoljno sredstava za financiranje takvih projekata, ali mogu olakšati i pomoći privatnim investitorima ili tvrtkama da to obave.

● Vi ste obavili istraživanja, imate podatke, znate činjenice...

- Znam. Ali ne postoji sustav u koji bih ih mogao ugraditi. Ja sam institucija. Ja sam tek jedan arhitekt, zaljubljenik u našu arhitektonsku baštinu, posebno u dvorce. Jednostavno, ne mogu sve sam napraviti...

● Mi smo već 15 stoljeća ovdje... kulturan narod, civilizirana europska država...

- Kad govorimo o Hrvatskoj, onda govorimo o 24, 25 stoljeća urbane kulture i tradicije. Grci su tu osnovali, u 4. stoljeću prije naše ere, prve gradove na našem Jadranskom moru, u Dalmaciji: Vis, Issa, pa Trogir tada Tragurion, pa Epetion današanji Stobreč, pa Solin, Salona u kojoj je rođen car Dioklecijan, već je bila tada ilirska trgovačka luka. Slijede Korčula i mnogi drugi gradovi. 2500 godina kulture! To je mnogo vremena. Mnoge europske zemlje nemaju tako dugu urbanu tradiciju. Imamo resurse koje sada treba koristiti u gospodarstvu i u turizmu. Imamo najljepšu zemlju u Europi. Nismo ju suviše ni zagadili. Imamo sjajne uvjete, a ...

● A?

- Pa svi govore trebamo investicije, trebamo nove tvornice, a i ne vide što sve već imamo. I, ne koristimo.

Duhovi u dvorcima

● Imali smo u povijesti 22 kralja, niz knezova, mnoštvo plemića. 1000 dvoraca. Gdje su priče o tim ljudima, njihovom životu, o kraljicama, o ljubavi, o ljubavnicama, o aferama, o suparnicima, o misterijima, o duhovima...?

- Ne znam. Toga kod nas nema...

● Rumunji su u Transilvaniji imali okrutnog Vlada Tepeša Drakulu. Imaju priču...

- Englezi i Francuzi rade sjajne TV-serije o svojim kraljevima. Mi nemamo tih priča, a sigurno je bilo i kod nas raznih dramatičnih događaja.

● Vi niste naišli u tim dvorcima na stare dokumente?

- Nisam. Doduše, nisam ni tražio. A, nije ih ni bilo.

● Jeste li naišli na "duhove" u starim ruševinama i tajnim kraljevskim odajama...?

- Nisam. Ima ona priča o ljubavi Veronike Desinićke i grofa Fridrika pa je Veronika zazidana u utvrdu Velikog Tabora. Gjalski je pisao pripovjetke "Pod starim krovovima" o događajima iz "plemenitaškog svijeta", ali to je sve... Nažalost, književnici i pisci nisu pratili živote naših vladara i plemića. Šteta što nisu. A, u socijalističkom razdoblju o dvorcima se zaista nije niti pričalo niti pisalo. Preskočeno je jedno zanimljivo razdoblje...

● Kad ste se vi počeli baviti dvorcima?

- Tek 1983. godine, kad sam krenuo u pejsažnu arhitekturu. Imao sam 28 godina tada. Nakon arhitekture, na fakultetu šumarstva završio sam poslijediplomski studij, magistrirao. To je jedan interdisciplinarni studij u kojem se isprepliću arhitektura, urbanizam, prostorno planiranje, prirodni pejsaž, povijest umjetnosti... Počeo sam se baviti najprije perivojima pa sam naišao na - te famozne dvorce.

Plemićki status

● Knjige ste napisali...

- ...o dvorcima. Da. Postigle su velik uspjeh. Tih nekoliko knjiga tiskano je ukupno u 44.000 primjeraka. To je, kod nas, ogromna tiraža.

● Znači da to, ipak, nekoga interesira...

- Pa da. Pojedinci se zanimaju. Institucije jako malo...

● Šćitaroci?

- To je moje prezime.

● Ima veze s mjestom Šćitarjevo u Turopolju?

- Ima. U Šćitarjevu je bilo sjedište obitelji Šćitaroci. Dobili smo plemićki status 1662. godine poveljom kralja Leopolda I. Mi smo bili niže plemstvo. Kasnije smo se preselili u Mariju Bistricu. Poslije se to sve "rasteplo" i ostala je samo - priča. Drugo prezime nam je Obád, naglasak je na slovu "a", tako ga izgovaraju Zagorci. Obad je onaj insekt. Rođen sam u Cirkveni, to je mjesto u Križevačkoj županiji, općina Sveti Ivan Žabno.

● Čuo sam za Žabno. Tamo je prije četrdesetak godina bila prva krčma s "konobaricama-zečicama" u Hrvatskoj? Imale su, navodno, zečji repić...

- Točno. Bilo je tako. Više ih nema.

● Perivoj je park?

- Je. Ali i postoje razlike. Park je francuski naziv iz kasnog srednjeg vijeka i iz renesanse za - lovišta. To su bili kraljevski reviri u kojima se uzgajala divljač za ulov. Kasnije se ime park upotrebljava za velike uređene, zelene površine. Javlja se novo ime: vrt odnosno garden, Jardin. Mi u hrvatskom imamo tri riječi: park, vrt i perivoj. Riječ perivoj se pojavljuje kod nas još u 16. stoljeću. Porijeklo riječi je grčko. Mislim da je perivoj prava naša riječ za ukrasnu i održavanu zelenu površinu. Postoje perivoji uz dvorce, uz vile i kao javne gradske površine. Služe za odmor i ugodu.

● Zašto izbjegavate riječ park?

- Zato jer je perivoj udomačen u Hrvatskoj već više od četiri stoljeća. U Zagrebu imamo Rokov perivoj, na primjer, na početku Tuškanca. Mislim da je to pravi termin. Park u nas dobiva razna značenja, svašta se naziva parkom: nacionalni park, park prirode, regionalni park, vozni park, tehnološki park, industrijski park.. sve je park. A, kad kažete "perivoj" - nema šanse da ga zamijenite s voznim parkom, na primjer. U zagrebačkom Parku Maksimir ima jedan dio koji se zove - Perivoj, koji je projektiran, oblikovan, ima u njemu arhitektonskih sadržaja - paviljona, skulptura, šetnice, sadnja cvijeća... Eto, zato ja inzistiram na nazivu perivoj. Perivoj je arhitektonski osmišljen.

● Dakle, perivoj je arhitektonska tvorevina, spada u pejsažnu arhitekturu?

- Tako je.

● Naš glavni grad ima dovoljno perivoja?

- Ima. Onih koje smo naslijedili. No, problem je s novima. Novih perivoja nema dovoljno. A, Zagreb stalno raste... Urbanizam i izgradnja gradova moraju voditi računa o perivojima, namjerno arhitektonski osmišljenim hortikulturnim površinama koje imaju i posebnih sadržaja. To je nova vrijednost suvremenog i modernog načina života i stanovanja ljudi. Zone grada s perivojem dobivaju time dodatnu ukrasnu i psihološku dimenziju, pa i veću komercijalnu vrijednost stanovanja u takvoj estetski uređenoj gradskoj četvrti. To je nova tema u arhitekturi: dizajn krajolika, "Landscape design". Ljepota je također bitan sastojak moderne arhitekture 21. stoljeća. Važan je i ambijent oko kuće u kojoj stanujete. Ne želimo stanovati u "kontejnerima".

Malo nostalgije

● Znači, razlog zašto se vi bavite perivojima i dvorcima nije - nostalgija za prošlim vremenima.

MOJE KNJIGE O DVORCIMA KUPILO JE 44 TISUĆE LJUDI. TO JE KOD NAS OGROMNA TIRAŽA, TO POKAZUJE DA LJUDI VOLE NAŠE DVORCE

- Nije. Naprotiv. Motiv je - budućnost. Naš život u budućnosti. Malo nostalgije ima, moram priznati, jer uzimam iz prošlih vremena ono što je zaista lijepo i ugodno. Radim u duhu ovog našeg stoljeća, ali ne negiram ono što smo naslijedili.

● Krajolik je nova sfera interesa suvremene arhitekture?

- Apsolutno. Zadnjih dvadesetak godina je to vrlo aktualna tema. Postoji i europska Konvencija o zaštiti krajolika koju smo i mi ratificirali, ali nismo ništa s tim u vezi napravili. Riječ je o kulturnom krajoliku. Imate prirodni krajolik, gotovo bez nazočnosti čovjeka i - kulturni krajolik koji nastaje u suživotu čovjeka i prirode. Perivoj je kulturni krajolik, na primjer. Kulturni krajolik stvara čovjek svojim smišljenim i pametnim intervencijama.

● Taj čovjek je najčešće - arhitekt?

- Arhitekt, urbanist i graditelj koji sada ima i nove zadatke stvaranja savršenog ambijenta u kojem se ljudi kreću ili žive u njemu. To može, uz arhitekta, biti i pametan političar i gradonačelnik... Kulturni krajolik su vam i primoštenski vinogradi i hvarska polja lavande, i slavonska polja suncokreta, uljene repice... To je sve čovjek napravio, to nije samo od sebe tako izraslo. Polja tulipana u Nizozemskoj. Kulturni krajolik je krajolik koji nije devastiran, nego je priveden čovjekovoj svrsi.

● Što je s utvrdama, tvrđavama koje također imamo. Klis, Nehaj... Tvrđa u Osijeku...

- To su fortifikacijske građevine koje oduvijek imamo na našem teritoriju. Od vremena ilirskih gradina, pa keltskih gradina, pa do socijalističkog doba kad gradimo vojne tunele, utvrde na otoku Visu... I Dioklecijanova palača ima taj fortifikacijski sustav, iako je bila namijenjena odmoru jednog rimskog cara. Svi naši srednjovjekovni gradovi bili su okruženi debelim obrambenim zidovima pa i zagrebački Gradec... Zagorski dvorci poput Velikog Tabora, Ribnika kraj Karlovca.

● Napokon, recite mi što napraviti kako bismo oživjeli te stare dvorce i utvrde? Prodati privatnicima? Dati u koncesiju?

- Najprije moramo napraviti evidenciju - što sve imamo. To je prvi korak. Naša država donedavno nije znala što je sve u njenom vlasništvu. Nekretnine, tereni, zemljišta... sad se to radi. To nisu samo dvorci. Tu su i tradicijske kuće, ruralna vernakularna naselja koja su nastala spontano, prekrasna sela i zaseoci na obali koji su danas prazni, napušteni... Industrijska arhitektura poput "Gredelja" u Zagrebu, objekata u Rijeci te arheološko naslijeđe. Salona je na svjetskoj razini, ali to danas izgleda - tužno. Kad to evidentiramo, treba napraviti valorizaciju, vrednovanje. Onda se tek može početi razmišljati - što ćemo s pojedinim nekretninama učiniti. Nešto ćemo prodati, nešto dati u koncesiju, nešto ostaviti općinama i gradovima, nešto najvrednije zadržati u vlasništvu države.

Ostaci memorije

● Vi radite svoj posao s ljubavlju?

- Sa strašću. To je strast.

● Imate li vi dvorac? Živite u dvorcu?

- Nemam. Imam ladanjsku kuću u Stubici. Ja sam ju napravio. Prije trideset godina.

● Možda ste zaslužili da vam se dodijeli neki dvorac...

- Mislite?

● Tek, pitam...

- Mogu vam kazati da je cijela Hrvatska jedan predivan veliki perivoj s krasnim dvorcima. Kada bismo to shvatili i učinili ono što trebamo učiniti, imali bismo jedan sjajan novi izvor velikih prihoda.

● Cijenimo li dovoljno našu baštinu i ostavštinu pametnih djedova i baka?

- Donijeli smo zakone o zaštiti tih divnih ostataka memorije i sposobnosti našeg naroda, ali smo onda pustili da to sve propada. Imamo riznicu koja nestaje... Nažalost, ne cijenimo ni našu prošlost, a, čini se, niti - budućnost.